

Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej (Yearbook of the Institute of East-Central Europe)

Szczegóły publikacji oraz instrukcje dla autorów:

<http://www.iesw.lublin.pl/rocznik/index.php>

ISSN 1732-1395

Wspomnienie o Andrzeju Paluchowskim (26 stycznia 1933 – 17 września 2017)

Michał Kozłowski

Opublikowany online: 07.05.2018

Sposób cytowania: M. Kozłowski, *Wspomnienie o Andrzeju Paluchowskim (26 stycznia 1933 – 17 września 2017)*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, 15 (2017), z. 1, s. 267-271.

„Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” („Yearbook of the Institute of East-Central Europe”) jest kwartalnikiem. Poszczególne teksty bądź całe zeszyty publikowane są w języku polskim lub angielskim. Na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” uzyskał bardzo wysoki wynik – 14 punktów. Jest również uwzględniony w bazach ICI Journals Master List, Central and Eastern European Online Library, BazEkon oraz ERIH PLUS.

Michał Kozłowski

Wspomnienie o Andrzeju Paluchowskim (26 stycznia 1933 – 17 września 2017)

17 września 2017 roku odszedł jeden z najwybitniejszych ludzi książki, znawca kultury i literatury epoki romantyzmu, wieloletni i zasłużony dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, członek Towarzystwa Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej – Andrzej Paluchowski.

Urodził się 26 stycznia 1933 roku w Częstochowie jako syn Janiny z Zaskórkich oraz urzędnika – Bolesława. W latach 1945-1951 uczył się w tamtejszym Gimnazjum i Liceum im. Romualda Traugutta. W latach 1951-1956 studiował polonistykę na Wydziale Nauk Humanistycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Jego wykładowcami byli m.in. Feliks Araszkiwicz (1895-1966), Irena Sławińska (1913-2004), Czesław Zgorzelski (1908-1996). Debiutował w 1953 roku, będąc studentem II roku, recenzją pracy *Realia Mickiewiczowskie* Leonarda Podhorskiego-Okołowa (1891-1957) w „Tygodniku Powszechnym”. W 1956 roku ukończył filologię polską, przedstawiając pracę *O obrazowaniu w „Panu Tadeuszu”*, napisaną pod kierunkiem Czesława Zgorzelskiego. Następnie Andrzej Paluchowski został asystentem na KUL-u po rocznej aspiranturze (1956/1957). W latach 1957-1966 był starszym asystentem, po czym uzyskał status wykładowcy. Funkcję tę sprawował do 1973 roku, kiedy był zatrudniony w II Katedrze Historii Literatury Polskiej w Zakładzie Polonistyki KUL. Nie zdołał jednak ukończyć rozprawy doktorskiej *Droga rozwoju epiki Mickiewicza przed „Panem Tadeuszem”*, przygotowywanej pod kierunkiem Stanisława

Pigonia (1885-1968) na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 1966-1971 pracował jako starszy bibliotekarz w Zakładzie Polonistyki KUL.

W 1972 roku został mianowany kustoszem bibliotecznym i jednocześnie wicedyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Po nagłej śmierci o. Romualda Gustawa OFM (1911-1976) objął stanowisko dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej KUL (20 stycznia 1976). Za jego 22-letniej kadencji zbiory placówki niemal się podwoiły, powiększyły się o 590825 jednostek bibliotecznych. Stworzył jeden z najpełniejszych w kraju zbiorów piśmiennictwa polskiej emigracji po drugiej wojnie światowej. Również dzięki jego działaniom Biblioteka KUL może poszczycić się nadal największym zbiorem piśmiennictwa chrześcijańskiego w Europie Środkowo-Wschodniej. Dyrektor często kupował lub otrzymywał księgozbiory znanych naukowców i ludzi kultury żyjących w kraju oraz poza jego granicami. Przejmował domowe biblioteki подарowane przez Polaków żyjących na emigracji, niekiedy cenne stare druki oraz publikacje polskiej emigracji po 1939 roku. Dostęp do nich zapewniali mu jego wierni przyjaciele: Zdzisław Jagodziński (1927-2001), dyrektor Biblioteki Polskiej w Londynie, oraz Jerzy Kulczycki (1931-2013), właściciel londyńskiej księgarni Orbis Books. Wszyscy wykorzystywali legalne i nielegalne sposoby dostarczenia publikacji do Lublina. W okresie narodzin i rozwoju wydawnictw tzw. drugiego obiegu w latach 1976-1989 zdołał zgromadzić w Bibliotece KUL jeden z głównych zasobów tego rodzaju piśmiennictwa w Polsce. Od 1980 roku za pośrednictwem Karoliny Lanckorońskiej (1898-2002) rozpoczął stałą współpracę z Biblioteką Watykańską. Jego coroczne pobyty w Rzymie miały na celu uzupełnienie jej księgozbioru o druki polskie. Od 1979 roku wielokrotnie odwiedzał zachodnioeuropejskie biblioteki, znaczące instytucje naukowe i wydawnicze z nadzieją na rozszerzenie współpracy z Biblioteką KUL (Londyn, Monachium, Rzym, Paryż). Jego wizyta w Kanadzie w 1980 roku spowodowała napływ dużej ilości książek do Biblioteki KUL. W 1988 roku odbył podróż do USA na zaproszenie Departamentu Stanu. Odwiedził wtedy biblioteki uniwersyteckie w takich ośrodkach akademickich jak: Yale, Harvard, Princeton, Columbia, Staford i Berkeley. Był też gościem Biblioteki Kongresu. Widział się w USA z wieloma polonijnymi działaczami i historykami, m.in. z Anną M. Cienciałą (1929-2014). Regularnie brał też udział w międzynarodowych targach książki w: Warszawie, Londynie, Sofii, Frankfurcie nad Menem.

Jako dyrektor biblioteki był członkiem Senatu KUL. Został zwolniony z funkcji dyrektora w 1997 roku po powrocie z zagranicznej podróży. Przyczyna dymisji nie została podana. Pracował jeszcze na innym stanowisku do 1 października 1998 roku.

Pomimo dużej aktywności jako człowiek książki dużo publikował. Jego praca magisterska po opublikowaniu w „Pamiętniku Literackim” stanowiła tekst omawiany na uniwersyteckich ćwiczeniach z poetyki. Dość szybko po studiach opublikował antologię *Matka Boska w poezji polskiej* (Lublin 1959). Ze swym mistrzem Czesławem Zgorzelskim i z kolegą z roku, Grabowskim, przygotował do druku nieukończoną monografię Wacława Borowego *O poezji Mickiewicza* (t. 1-2, Lublin 1958, wyd. 2 uzup. Lublin 1999). Po wielu latach razem z Zofią Stefanowską zredagował wybór prac Wacława Borowego *Studia i szkice literackie* (Warszawa 1983). Był też autorem rozpraw naukowych, artykułów i prac edytorskich poświęconych sylwetkom wybitnych polonistów: Stanisława Pignonia, Wacława Borowego, Ireny Sławińskiej. Zapisał się w pamięci przede wszystkim jako badacz twórczości Adama Mickiewicza. Należał do komitetu redakcyjnego *Dzieł. Wydania Rocznicowego 1789-1998* Adama Mickiewicza. Był jednym z autorów szóstego tomu *Pism filomackich*. Ważna jest także wydana przez niego antologia *70 żywotów. Portrety, sylwetki, wywiady i wspomnienia o ludziach, których życie było godne i owocne* dotycząca osób związanych z „Tygodnikiem Powszechnym” (Kraków 1977). Napisał także wstęp do pośmiertnej pracy *Konspiracyjna publicystyka literacka 1910-1944. Antologia* swojego kolegi z okresu studiów Zdzisława Jastrzębowskiego (Kraków 1973).

Andrzej Paluchowski był laureatem wielu nagród. 16 maja 1998 roku podczas Międzynarodowych Targów Książki otrzymał w Sali im. Adama Mickiewicza w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie nagrodę dla najlepszego bibliotekarza w Polsce. Z okazji święta patronalnego w dn. 18 czerwca 2004 roku Rektor KUL w obecności Senatu i społeczności uniwersyteckiej wręczył Andrzejowi Paluchowskiemu Medal za Zasługi dla Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Od 2003 roku był Kawalerem Orderu Białego Kruka ze Słonecznikiem, tytułu przyznanego przez Lubelskie Towarzystwo Miłośników Książki i Exlibrisu. Postanowieniem z 14 października 2008 roku „za wybitne zasługi w działalności na rzecz przemian demokratycznych w Polsce, za osiągnięcia w podejmowanej z pożytkiem dla kraju pracy zawodowej i spo-

łecznej” Prezydent RP odznaczył go Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Andrzej Paluchowski był też członkiem Towarzystwa Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej i Towarzystwa Naukowego KUL. Brał udział w sesjach Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie, m.in. w Rzymie (1993) i we Wrocławiu (1996). Należał też do grona redaktorów „Spotkań. Niezależnego Pisma Młodych Katolików” wydawanego w drugim obiegu w Lublinie. Był też jednym z filarów działalności lubelskiego wydawnictwa Norbertinum, członkiem Rady Redakcyjnej serii tego wydawnictwa „Mistrzowie”, prezentującej wspomnienia koryfeuszy polskiej humanistyki.

Na koniec kilka osobistych refleksji. Andrzeja Paluchowskiego poznałem, kiedy miałem 13 lat. Udałem się do gabinetu dyrektora Biblioteki Głównej KUL, aby uzyskać zgodę na korzystanie z księgozbioru. Dyrektor nie tylko przychylił się do mojej prośby, ale też był moim pierwszym przewodnikiem po bibliotece. Przez kolejne lata spotykałem go podczas moich długich pobytów w tej instytucji. Zawsze udzielał mi porad, pytał o lektury. Spełniał moje prośby o kolejne książki, których nie było w katalogu. Dzięki jego inicjatywie w bibliotece pojawiły się takie książki jak *La Chronologie Venance’a Grumela* czy wielotomowy *Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit*. Czy ktoś skorzystał z nich oprócz mnie? Nie wiem. Po jego niespodziewanym odejściu ze stanowiska dyrektora nasz kontakt stał się częstszy. Zawsze ceniłem jego subtelność i skromność. Poznał mnie z wieloma wspaniałymi ludźmi – chociażby z wybitnym badaczem antyku Edwardem Zwolskim (1932-1997). Miejscem naszych spotkań nie zawsze była biblioteka. Galeria Smaku, dom, cmentarz na ulicy Lipowej, konferencja, przypadkowe spotkanie na ulicy to były miejsca, gdzie rozmawialiśmy. O czym? O książkach, emigracji, historykach. Często mieliśmy inne poglądy na temat bieżącej sytuacji. Dyrektor, człowiek wielkiej kultury osobistej, rozumiał różnice światopoglądowe oraz pokoleniowe, jakie nas dzieliły. Jako pasjonaci książki, nieustannie się nimi wymienialiśmy. Ostatnią książką, jaką od niego dostałem, była *„Likwidacja leninowskiej elity” oraz inne pisma sowietologiczne* Rafała Marcelego Blütha. Natomiast ostatnią, jaką ja mu sprezentowałem, była *Aleksander Gieysztor: człowiek i dzieło*. Dyrektor (zawsze go tak nazywałem) opowiadał niezwykle historie. Był kopalnią wiedzy o życiu Józefa Jasnowskiego (1906-2009), Zdzisława Jagodzińskiego (1927-2001), ks.

Mieczysława Żywczyńskiego (1901-1978) czy Karoliny Lanckorońskiej (1898-2002). W ciągu ostatnich lat co roku jeździł jesienią do Rzymu. Poszukiwał w tamtejszych archiwach zaginionego memoriału Adama Mickiewicza skierowanego do papieża. Powstał on w odpowiedzi na słynna encyklikę *Cum primum* (jej faktycznym redaktorem był Grigorij Iwanowicz Gagarin, poseł rosyjski w Rzymie). Odnalezienie tego rękopisu, o którym istnieje zaledwie kilka wzmianek, byłoby nie lada sensacją. Dyrektor mówił, że wtedy może odejść do Pana...

W piątek 15 września dyrektor odłożył w tzw. czytelni profesorskiej książki, które miał czytać i przeglądać w następnym tygodniu. W sobotę i niedzielę odbywał się zjazd jego kolegów z roku. 17 września 2017 roku Andrzej Paluchowski zmarł podczas świętowania z tymi, z którymi 61 lat wcześniej ukończył studia. 30 września 2017 roku w Kościele Akademickim KUL odbyła się msza św., po czym ten wybitny człowiek książki został pochowany na najstarszej lubelskiej nekropolii – cmentarzu na ulicy Lipowej.

Jego niepodważalny autorytet i ogromne zaangażowanie w sprawę książki wzbudzały zawsze podziw ze strony twórców oraz naukowców zarówno w kraju, jak i na emigracji. Odszedł wspianały człowiek, prawdziwy bibliofil, entuzjastycznie zaangażowany w działalność KUL-u. Zabrał bezpowrotnie swoją niezwykle cenną wiedzę. Żegnaj Dyrektorze!